

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2024-28-2-153-162>

УДК 37.034:355.233

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-0281-824X>

Тетяна Скирда,
кандидат педагогічних наук,
Національний авіаційний університет,
м. Київ

МЕТОДИ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті актуалізовано важливість військово-патріотичного виховання учнівської молоді в контексті викликів, з якими стикнулося українське суспільство в умовах воєнної агресії з боку російської федерації проти України.

Метою статті є аналіз та представлення сучасних форм і методів військово-патріотичного виховання учнівської молоді в закладах загальної середньої освіти, що деталізовано в завданнях: актуалізація впровадження сучасного методичного інструментарію військово-патріотичного виховання учнівської молоді в закладах освіти; систематизація методів (формування свідомості особистості; формування досвіду суспільної поведінки і діяльності; стимулювання поведінки і діяльності) військово-патріотичного виховання та відповідних форм роботи; визначення переваг використання сучасних методів військово-патріотичного виховання у формуванні української національної та громадянської ідентичності учнівської молоді; визначення найбільш дієвих та ефективних методів, форм і прийомів військово-патріотичного виховання на основі аналізу відповідей учнів 5–11 класів за результатами опитування. У процесі дослідження було використано методи: теоретичні (аналіз нормативного забезпечення з питань військово-патріотичного виховання, наукових джерел тощо), статистичні (кількісний і якісний аналіз даних, їхня систематизація).

Обґрунтовано, що військово-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в системі освіти вимагає впровадження сучасного методичного інструментарію, у якому закладені ідеї державності, суверенності й незалежності України, готовності до її захисту, усвідомлення власної відповідальності та причетності до долі держави, формування оборонної свідомості.

Визначено, що найбільш дієвими формами й методами військово-патріотичного виховання для учнівської молоді є тренінги, симуляційні заняття, моделювання ситуацій, круглі столи, бесіди, обговорення, дискусійні клуби, дебати, волонтерські ініціативи, проекти, стартапи, акції, стратегічні рольові ігри, історичні квести, мотиваційні бесіди, лекції, зустрічі, військово-спортивні ігри, змагання, турніри, естафети, конкурси, військово-спортивні табори, збори, тренування.

Ключові слова: військово-патріотичне виховання, учнівська молодь, методи військово-патріотичного виховання, заклади загальної середньої освіти.

© Тетяна Скирда, 2024

Вступ. Важливість та актуальність військово-патріотичного виховання учнівської молоді зумовлена низкою викликів, з якими стикнулося українське суспільство в умовах воєнної агресії з боку російської федерації проти України.

Як зазначається в Стратегічних напрямках військово-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в системі освіти України, «період воєнного стану та повоєнного відновлення країни містить низку коротко- і середньострокових викликів інституційного, інфраструктурного, соціокультурного й виховного характеру. Виховні виклики безпосередньо пов'язані з реаліями й особливостями російської воєнної агресії, її спрямованістю і на цивільне населення... З огляду на терористичні дії російських агресорів щодо цивільного населення, провокування екоцидів і техногенних катастроф, масштабне

мінування території України, окремим виховним завданням є формування в дітей та молоді на всіх рівнях освіти необхідних компетенцій у сфері безпеки, ефективних моделей поведінки в умовах інтенсивних бойових дій, алгоритмів поводження в умовах надзвичайних ситуацій, бойових дій на деокупованих територіях. Тому надзвичайно актуальним у сучасних умовах є створення стратегічних напрямів військово-патріотичного виховання дітей та молоді в системі освіти України як адекватної відповіді російській загрози» [6, с. 7].

Таким чином, переосмислення ролі й місця військово-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в системі освіти з огляду на виклики, які постали перед українським суспільством, вимагає впровадження сучасного методичного інструментарію, у якому закладені ідеї державності, суверенності й незалежності України, готовності до її захисту, усвідомлення власної відповідальності та причетності до долі держави, формування оборонної свідомості.

Мета та завдання. Метою статті є аналіз та представлення сучасних форм і методів військово-патріотичного виховання учнівської молоді в закладах загальної середньої освіти, що деталізовано в таких завданнях:

- актуалізація впровадження сучасного методичного інструментарію військово-патріотичного виховання учнівської молоді в закладах освіти;
- систематизація методів (формування свідомості особистості; формування досвіду суспільної поведінки і діяльності; стимулювання поведінки і діяльності) військово-патріотичного виховання й відповідних форм роботи;
- визначення переваг використання сучасних методів військово-патріотичного виховання у формуванні української національної та громадянської ідентичності учнівської молоді;
- визначення найбільш дієвих та ефективних методів, форм і прийомів військово-патріотичного виховання на основі аналізу відповідей учнів 5 – 11 класів за результатами опитування.

Методи дослідження. У процесі дослідження було використано методи: теоретичні (аналіз нормативного забезпечення з питань військово-патріотичного виховання, наукових джерел тощо), статистичні (кількісний і якісний аналіз даних, їхня систематизація).

Результати дослідження. Доцільність використання сукупності методів військово-патріотичного виховання зумовлена різною спрямованістю їхніх виховних впливів і соціальних, педагогічних, організаційних, змістовних, технологічних механізмів впровадження.

Так, *методи формування свідомості особистості* в межах військово-патріотичного виховання є одними з ключових, оскільки саме від сформованості поглядів, переконань,

ціннісних установок залежить готовність учнівської молоді до служіння країні й суспільству. Методи формування свідомості особистості реалізуються через:

- історико-культурне просвітництво: ознайомлення з історією та культурою України, вивчення історії становлення української нації та держави;

- виховання морально-вольових якостей: особистої й соціальної відповідальності на мікро- (за себе, рідних) та макро- (за соціальні групи, державу, суспільство) рівнях, рішучості, стресостійкості, справедливості, гідності, взаємодопомоги, цілеспрямованості, наполегливості; усвідомленість значущості цих якостей для самореалізації громадянина-патріота, готового працювати для розвитку суспільства та здатного сприяти безпеці й обороні України;

- формування суспільних цінностей і соціальних норм: свободи, патріотизму, любові до Батьківщини, єдності, суверенності, гідності, поваги, толерантності, прав людини, демократії та інших важливих особистісних (індивідуальних), колективних, загальнонаціональних і загальнолюдських цінностей;

- формування оборонної свідомості як свідомого сприйняття та готовності громадянина до захисту незалежності й територіальної цілісності України, конституційних засад державного ладу, національних інтересів і суспільно-державних (національних) цінностей України.

Формами діяльності в процесі формування свідомості особистості є лекції, уроки пам'яті, відвідування музеїв, перегляд вистав, документальних фільмів про історичні постаті й події, акції вшанування національних героїв, зустрічі із захисниками, історичні квести, бесіди, дискусійні клуби, дебати, ігри, тренінги, години спілкування, ситуаційні завдання, акції тощо.

Методи формування досвіду суспільної поведінки і діяльності у військово-патріотичному вихованні спрямовані на те, щоб молодь не лише оволоділа системою знань, а й навчилася реалізовувати їх на практиці, отримала досвід продуктивної діяльності в інтересах суспільства. Такі методи реалізуються через:

- залучення учнівської молоді до вирішення колективних завдань, які передбачають пошук шляхів їхнього вирішення, розподіл ролей, цілепокладання, вибір стратегічного і тактичного планування, співпраці, підтримки, взаємодопомоги, взаєморозуміння;

- моделювання ситуацій (створення штучних, але максимально наближених до реальності умов), що дозволяє випробувати різні сценарії розвитку подій, експериментувати з рішеннями, не боячись негативних наслідків, розвинути навички аналітичного мислення й вибору правильних рішень у складних обставинах, отримати практичний досвід, який легко переноситься на реальні ситуації;

- навчання через приклади, яке полягає в ознайомленні учнівської молоді зі зразками суспільної поведінки, де інформація подається через конкретні приклади в контексті реальних ситуацій та обставин (контекстне розуміння ситуацій, аналіз успішних проєктів, вивчення дій авторитетних та значущих постатей з акцентом на тому, чому вони приймали ті чи інші рішення в певних обставинах тощо);

- включення в суспільно значущі проєкти та ініціативи (командні, індивідуальні проєкти, волонтерські акції), створення простору для реалізації власних ініціатив, які формують морально-вольові якості та ціннісні орієнтації, дають можливість спробувати власні сили, перевірити свої ідеї на життєздатність, набути досвіду практичної, соціально значущої діяльності тощо.

Формами реалізації у формуванні досвіду суспільної поведінки і діяльності можуть слугувати спортивно-військові табори (молодь вчиться жити в умовах табірної життя, де важлива злагоджена робота, взаємодопомога і підпорядкування загальним правилам), патріотичні акції та волонтерська діяльність (участь у заходах, присвячених національним святкам, допомога захисникам або підтримка місцевих громад під час надзвичайних ситуацій розвивають соціальні навички й відповідальність за інших), рольові ігри й моделювання (ігри дозволяють навчитися відповідальності та розумінню суспільних процесів у безпечному середовищі), військово-спортивні ігри (моделюються різні сценарії воєнних або надзвичайних ситуацій, що дозволяє учасникам засвоїти важливі правила безпеки та взаємодії в складних умовах), симуляційні заняття, військові збори та тренування, патріотичні спортивні змагання, турніри, які поєднують фізичний розвиток з елементами військово-патріотичного виховання тощо.

Методи стимулювання поведінки і діяльності спрямовані на формування мотивації учнівської молоді та зацентовані на:

- визнання досягнень, підтримку, стимулювання в учнівської молоді бажання досягати значущих результатів у діяльності, яка має особистісну й суспільну цінність;

- емоційне залучення учнівської молоді в діяльність, яка надихає та викликає бажання брати активну участь у житті суспільства, отримувати позитивні емоції від докладених зусиль;

- емоційну насиченість форм і прийомів роботи, що передбачає відсутність шаблонів і формалізованості, креативність, творчість, самореалізацію, мобільність та інноваційність;

- створення ситуацій вибору, у яких необхідно приймати рішення з кількох альтернатив (де кожна з них має свої переваги і недоліки на основі визначених критеріїв чи параметрів), що сприяє розвитку самостійності, відповідальності та критичного мислення;

- створення ситуацій успіху (установлення чітких і досяжних цілей, забезпечення необхідних ресурсів, публічне визнання досягнень), які мотивують, підвищують упевненість у власних силах та стимулюють до подальших досягнень;

- делегування повноважень (через вибір відповідних і посильних завдань, чітко визначених очікувань, надання підтримки й ресурсів для їхнього виконання), що виховує самостійність, дисциплінованість, відповідальність та надає відчуття причетності, важливості свого внеску до спільної справи;

- рефлексію щодо змісту та способів діяльності через обговорення, дискусії, аналіз дій (аналіз й обговорення помилок і успіхів допомагає краще зрозуміти важливість особистої відповідальності).

Методи стимулювання поведінки і діяльності реалізуються через мотиваційні бесіди, лекції, зустрічі (з лідерами думок, громадськими діячами, військовослужбовцями) на теми служіння країні, патріотизму, військово-спортивні турніри, естафети, змагання, конкурси, проекти, акції, стратегічні рольові ігри, волонтерські ініціативи, патріотичні стартапи, круглі столи, дискусії, дебати (обговорення на теми патріотизму, військових обов'язків і відповідальності за долю країни, що дозволяють учнівській молоді розвивати критичне мислення й розуміння своєї ролі в суспільстві) тощо.

Опитування учнівської молоді щодо форм і методів військово-патріотичного виховання дозволило виявити ті з них, які найбільше зацікавили та були визначені респондентами як пріоритетні (рис. 1).

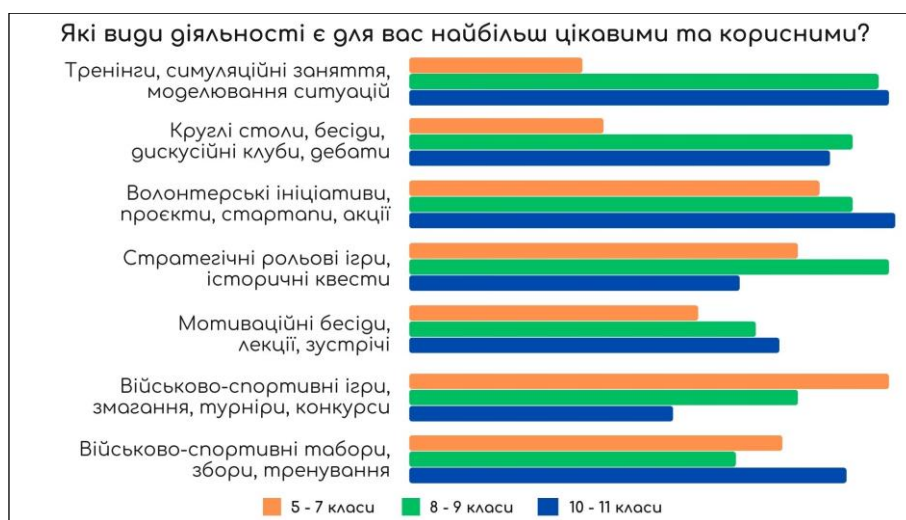

Рис. 1. Вибір форм і методів військово-патріотичного виховання за результатами опитування учнівської молоді (5 – 11 класи).

Вибір відбувався методом ранжування (можна було обрати декілька варіантів відповідей). Загалом за результатами вибору найбільше зацікавили учнівську молодь такі форми діяльності, як тренінги, симуляційні заняття, моделювання ситуацій, круглі столи,

бесіди, обговорення, дискусійні клуби, дебати, волонтерські ініціативи, проєкти, стартапи, акції, стратегічні рольові ігри, історичні квести, мотиваційні бесіди, лекції, зустрічі, військово-спортивні ігри, змагання, турніри, естафети, конкурси, військово-спортивні табори, збори, тренування.

Учні 5 – 7-х класів найбільшу зацікавленість виявили до військово-спортивних ігор, турнірів, конкурсів, волонтерських ініціатив; для учнів 8 – 9-х класів пріоритетними виявилися стратегічні ігри, тренінги, симуляційні заняття, дискусійні клуби, дебати; учні 10 – 11-х класів найбільшу перевагу надали волонтерським ініціативам, проєктам, змодельованим ситуаціям, тренінгам, військовому таборуванню. Отже, пріоритетними формами діяльності є ті, у яких учнівська молодь отримує можливість проявити себе, спробувати власні сили, реалізувати ідеї, обговорити важливі теми, перевірити наявні знання й навички в практичній діяльності.

Таким чином, описані методи й форми роботи сприяють комплексному формуванню свідомості учнівської молоді в межах військово-патріотичного виховання, дозволяють поєднати теоретичне навчання з практикою та допомагають розвивати критично важливі навички. Важливо, щоб ці методи застосовувалися системно, комплексно, забезпечували гармонійний розвиток особистості, яка буде готова брати відповідальну участь у житті держави.

Обговорення. Актуальність військово-патріотичного виховання висвітлена в нормативно-правовому забезпеченні, стратегічних документах, низці вітчизняних досліджень.

Загальні положення про пріоритети національних інтересів України визначено в *Стратегії національної безпеки України*. У документі зазначено, що модернізація системи мобілізаційної підготовки та мобілізації, а також допризовної підготовки й військово-патріотичного виховання молоді є одним з інструментів для зміцнення бойового потенціалу Збройних Сил України, інших органів сил оборони [10].

Ще одним важливим документом, у якому наголошується на важливості військово-патріотичного виховання молоді, стала Стратегія воєнної безпеки України, прийнята з метою реалізації права українського народу на самовизначення, збереження держави Україна та забезпечення її сталого розвитку на основі найвищих цінностей демократії, верховенства права, свободи, гідності, безпеки і процвітання громадян усіх національностей. Цілі, пріоритети й завдання реалізації державної політики у воєнній сфері реалізуються через комплекс завдань, серед яких зазначено важливість підготовки до військової служби та військово-патріотичне виховання молоді [11].

Фундаментальним документом у царині військово-патріотичного виховання став Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», який визначає військово-патріотичне виховання важливим складником державної політики. Законом визначено, що військово-патріотичне виховання – наскрізний виховний процес, спрямований на формування в громадян України оборонної свідомості, готовності до національного спротиву, підвищення суспільної значущості та поваги до військової служби, мотивації громадян до набуття ними необхідних компетентностей у сфері безпеки й оборони. Метою військово-патріотичного виховання є формування оборонної свідомості, готовності стати до лав Збройних Сил України та інших формувань сектору безпеки й оборони України, готовності до національного спротиву [7].

Основи військово-патріотичного виховання визначено й у Концепції допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді. Завданнями військово-патріотичного виховання молоді є: формування почуття патріотизму, любові до свого народу, його історії, культурних та історичних цінностей; виховання громадянських почуттів і свідомості, поваги до Конституції й законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні й громадські справи; формування здібностей до аналізу зовнішньої і внутрішньополітичної обстановки, уміння на цій основі самостійно адекватно оцінювати події, що відбуваються в державі й світі, свою роль і місце в цих подіях, а також у підтриманні належної обороноздатності країни; створення нормативно-правової бази та комплексу заходів щодо виховання патріотичних почуттів і свідомості громадян України; формування прагнення до оволодіння військовими знаннями, відповідного рівня фізичної підготовки й витривалості; підвищення престижу військової служби, військова професійна орієнтація молоді, формування й розвиток мотивації, спрямованої на підготовку до захисту Української держави і служби в Збройних Силах України тощо [12].

У наукових дослідженнях, присвячених різним аспектам військово-патріотичного виховання, увага зосереджується на переосмисленні підходів та практичного інструментарію з огляду на реалії сьогодення.

Так, М. Тимчик, О. Остапенко, Д. Бінецький, Н. Касіч відзначають «орієнтацію педагогічної теорії і практики на розробку сучасних методик військово-патріотичного виховання в сучасних складних умовах, що передбачає обґрунтування змісту форм та методів з метою підвищення ефективності військово-патріотичного виховання учнівської молоді» [9, с. 4].

М. Ковба, аналізуючи тенденції та підходи до військово-патріотичного виховання, наголошує на необхідності формування в учнів «уявлення про престижність військово-патріотичної діяльності, важливість підтримання міцного здоров'я та фізичної форми,

розвиток здібностей до навчання, комплексне розуміння правил, що регулюють військово-патріотичне виховання, а також ґрунтовне розуміння історичного минулого» [2; 8, с. 704].

На подоланні стереотипних уявлень, увідповіднення військово-патріотичного виховання молоді реаліям життя, створення передумов для підвищення відповідальності учнів за підготовку до військової служби акцентується увага в роботах Н. Бондаренко, С. Косянчук [5].

У зарубіжних дослідженнях військово-патріотичне виховання розглядається в контексті громадянського та передбачає опанування системними знаннями, цінностями й навичками (зокрема, навичками військової підготовки для захисту своєї країни [1; 3].

Наголошується, що традиційні заходи громадянського виховання, що спрямовані на дітей як «майбутніх» громадян, яким потрібно вчитися патріотизму, правилам, законам, довірі до громадських інституцій, є несучасними, водночас актуальними є форми діяльності, які позиціонують дітей як повноправних громадян з ідентичністю й досвідом, у яких необхідно формувати здатність формулювати та розмірковувати над власною концепцією суспільства [4].

Отже, військово-патріотичне виховання відіграє важливу роль у формуванні ціннісних орієнтацій і соціальних норм зростаючої особистості в умовах сучасних геополітичних викликів.

Висновки. Запит суспільства на військово-патріотичне виховання учнівської молоді зумовлений низкою факторів, життєво важливих для української держави й суспільства, таких як необхідність формування української національної та громадянської ідентичності, самоідентифікація зростаючого покоління, підготовка молоді до захисту держави, забезпечення її фізичного і морального розвитку, формування оборонної свідомості тощо.

Глобальні потрясіння та трансформації через тривалі воєнні дії, які переживає наша держава, зумовили переосмислення ролі й значення військово-патріотичного виховання. Формування цінностей та ідеалів громадянина-патріота в зростаючого покоління здійснюється через систему військово-патріотичного виховання як основоположного чинника, який визначає майбутнє суспільства й держави в усіх аспектах: гуманітарному, ідеологічному, ціннісному, політичному, соціальному, безпековому, економічному.

Список використаних джерел

1. Gilardi S., Lozza E. Inquiry-based learning and undergraduates' professional identity development: Assessment of a field research-based course. *Innovative Higher Education*. 2009. № 34(4). P. 245–256. <https://doi.org/10.1007/s10755-009-9109-0>
2. Kovba M. The evolution of methods to the content of military-patriotic education among high school pupils (2015–2022 years). *Mountain School of Ukrainian Carpaty*. 2023. № 28. P. 57–62. <https://doi.org/10.15330/msuc.2023.28.57-62>

3. Payne K. A., Adair J. K., Colegrove K. S. S., Lee S., Falkner A., McManus M., Sachdeva S. Reconceptualizing civic education for young children: Recognizing embodied civic action. *Education, Citizenship and Social Justice*. 2020. № 15(1). P. 35-46. <https://doi.org/10.1177/1746197919858359>
4. Swalwell K., Payne K. A. Critical Civic Education for Young Children. *Multicultural Perspectives*. 2019. № 21(2). P. 127–132. <https://doi.org/10.1080/15210960.2019.1606641>
5. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів : методичні рекомендації. Київ : Фенікс, 2022. 64 с.
6. Військово-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді в системі освіти України: стратегічні напрями / за ред. І. Д. Беха, Р. В. Малиношевського. Івано-Франківськ : НАІР, 2023. 32 с.
7. Закон України від 13.12.2022 № 2834-IX «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>. (дата звернення: 16.08. 2024 р.)
8. Ковба М. Особливості військово-патріотичного виховання старшокласників у країнах Європи та України (перша половина ХХІ ст.). *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 13(27). [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-13\(27\)-696-707](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-13(27)-696-707)
9. Методика військово-патріотичного виховання учнів у закладах загальної середньої освіти: методичні рекомендації. Тимчик М. В. (ред.), Остапенко О. І., Бінецький Д. О., Касіч Н. П. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2022. 91 с.
10. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>. (дата звернення: 12.08. 024 р.)
11. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25.03.2021 № 121/2021 «Про Стратегію воєнної безпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>. (дата звернення: 15.09.2024 р.)
12. Указ Президента України від 25.10.2002 № 948/2002 «Про Концепцію допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/948/2002#Text>. (дата звернення: 15.09.2024 р.)

References

1. Gilardi, S., & Lozza, E. (2009). Inquiry-based learning and undergraduates' professional identity development: Assessment of a field research-based course. *Innovative Higher Education*, 34(4), 245–256. <https://doi.org/10.1007/s10755-009-9109-0>
2. Kovba, M. (2023). The evolution of methods to the content of military-patriotic education among high school pupils (2015–2022 years). *Mountain School of Ukrainian Carpaty*, 28, 57–62. <https://doi.org/10.15330/msuc.2023.28.57-62>
3. Payne, K. A., Adair, J. K., Colegrove, K. S. S., Lee, S., Falkner, A., McManus, M., & Sachdeva, S. (2020). Reconceptualizing civic education for young children: Recognizing embodied civic action. *Education, Citizenship and Social Justice*, 15(1), 35-46. <https://doi.org/10.1177/1746197919858359>
4. Swalwell, K., & Payne, K. A. (2019). Critical Civic Education for Young Children. *Multicultural Perspectives*, 21(2), 127–132. <https://doi.org/10.1080/15210960.2019.1606641>
5. Bondarenko, N. V., & Kosianchuk, S. V. (2022). *Natsionalno-patriotychnе vykhovannia u konteksti suchasnykh vyklykiv* [National-patriotic education in the context of modern challenges]. Kyiv: Feniks.
6. Bekh, I. D., Malynoshevskiy, R. V. (Eds.). (2023). *Viiskovo-patriotychnе vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi v systemi osvity Ukrainy: stratehichni napriamy* [Military-patriotic education of children and school youth in the education system of Ukraine: strategic directions]. Ivano-Frankivsk: NAIR.
7. *Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukraïnskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti»* [Law of Ukraine “On the Basic Principles of State Policy in the Sphere of Establishing Ukrainian National and Civic Identity”]. (2022). No. 2834-IX, December 13. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>.
8. Kovba, M. (2023). Osoblyvosti viiskovo-patriotychnoho vykhovannia starshoklasnykiv u krainakh Yevropy ta Ukrainy (persha polovyna XXI stolittia) [Peculiarities of military-patriotic education of high school students in Europe and Ukraine (first half of the XXI century)]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii*, 13(27). [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-13\(27\)-696-707](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-13(27)-696-707)
9. Tymchuk, M. V. (Ed.), Ostapenko, O. I., Binetskyi, D. O., & Kasich, N. P. (2022). *Metodyka viiskovo-patriotychnoho vykhovannia uchniv u zakladakh zahalnoi serednoi osvity* [Methodology of military-patriotic education of students in institutions of general secondary education]. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD.

10. President of Ukraine. (2020). *Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy «Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy»* [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine “On the National Security Strategy of Ukraine”]. Decree No. 392/2020, September 14. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>.

11. President of Ukraine. (2021). *Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy «Pro Stratehiiu voiennoi bezpeky Ukrainy»* [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine “On the Military Security Strategy of Ukraine”]. Decree No. 121/2021, March 25. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>.

12. President of Ukraine (2002). *Pro Kontseptsiiu dopryzovnoi pidhotovky i viiskovo-patriotichnoho vykhovannia molodi* [On the Concept of pre-conscription training and military-patriotic education of youth]. Decree No. 948/2002, October 25. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/948/2002#Text>.

Tetiana Skirda,
PhD in Pedagogy
National Aviation University,
Kyiv

METHODS OF MILITARY-PATRIOTIC EDUCATION OF PUPILS IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract. *The article updates the importance of military-patriotic education of schoolchildren in the context of challenges faced by Ukrainian society in the conditions of military aggression by the Russian Federation against Ukraine.*

It is substantiated that the military-patriotic upbringing of children and student youth in the education system requires the introduction of modern methodological tools, which include the ideas of statehood, sovereignty and independence of Ukraine, readiness for its protection, awareness of one's responsibility and involvement in the fate of the state, formation of defence consciousness.

The purpose of the article is the analysis and presentation of modern forms and methods of military-patriotic education of students in institutions of general secondary education, which is detailed in the tasks: actualization of the implementation of modern methodological tools of military-patriotic education of student youth in educational institutions; systematization of methods (formation of personal consciousness; formation of experience of social behavior and activity; stimulation of behavior and activity) of military-patriotic education and corresponding forms of work; determining the advantages of using modern methods of military-patriotic education in the formation of the Ukrainian national and civic identity of schoolchildren; determination of the most effective and efficient methods, forms and methods of military-patriotic education based on the analysis of the answers of students of grades 5-11 according to the results of the survey. The research employed the following methods: theoretical (analysis of regulatory frameworks on military-patriotic education, scientific sources, etc.), and statistical (quantitative and qualitative data analysis, data systematization). It has been substantiated that military-patriotic education for children and young students within the educational system requires implementing modern methodological tools. These tools should embody the principles of statehood, sovereignty, and independence of Ukraine, readiness to defend it, awareness of personal responsibility and involvement in the nation's fate, and the formation of a defense-oriented mindset.

It was determined that the most effective forms and methods of military-patriotic education for students are trainings, simulation classes, modeling situations, round tables, conversations, discussions, discussion clubs, debates, volunteer initiatives, projects, start-ups, actions, strategic role-playing games, historical quests, motivational talks, lectures, meetings, military sports games, competitions, tournaments, relays, contests, military sports camps, meetings, training.

Keywords: *military-patriotic education, student youth, methods of military-patriotic education, institutions of general secondary education.*

Стаття надійшла до редакції 15.09.2024.
Стаття прийнята до публікації 02.10.2024.